

Prvi nosilci etničnih imen Srb, Hrvat, Čeh in Ant.*

Dr. Niko Zupanič.

Kje in kdaj so postali Slovani, kje je ležala slovanska pradamovina? Vsekako do danes ni dokazan avtohtonizem Slovanov na ozemlju med Vislo in Dnjeprom ter severnim lokom Karpatov. Pač pa se lahko trdi na osnovi prvih pisanih poročil o Slovanih, da so oni pred svojim razhodom na zapad, jug in vzhod živeli na omenjenem terenu, za katerega se ne ve za gotovo, če je bil domovina Praslovanov, pač pa nepobitno domovina Protoslovanov.

Soglašam se z L. Niederle¹om in drugimi odličnimi zastopniki slovanske paleoetnologije, da so Srbi, Hrvati in Čehi po krvi in jeziku del Slovanov, ki so v davnini, še pred našo ero, stanovali v protoslovanski domovini izmed Visle in srednjega Dnjepra. Že Protoslovani so se razlikovali neposredno pred svojim razhodom na tri grupe: zapadno na Visli, vzhodno ob Dnjepru, in južno, ki je bivala izpod obeh prvih, oslanjajoč se na severni lok Karpatov. Predniki današnjih balkanskih Slovanov so se nahajali v južni in Čehi v severo-zapadni skupini, kamor spadajo še danes.

Okoli začetka krščanske ere zapaža L. Niederle¹ prve simptome ekspanzije Slovanov, v III. in IV. stoletju je sledila migracija v velikem stilu a v dobi od V. do VII. stoletja so zavzeli slovanski narodi svoja nova sedišča, daleč od svojih centrov v domovini Protoslovanov. Pri preseljevanju slovanskih narodov v glavnem ni zapaziti perturbacij, ker sedanji slovenski svet, raz-

* Predavanje na III. kongresu Internacionalnega Antropološkega Instituta v Amsterdamu, dne 23. sept. 1927. (Lokal: Petit amphitheatre de l'Institut Colonial.)

¹ L. Niederle, Les origines du peuple Tschéco-slovaque. (Institut International d'Anthropologie, II. session. Prague, 14—21 sept. 1924, pag. 241—247.) Paris 1926.

prostrt na ogromnem prostoru izmed Adrije i Tihega Oceana, predstavlja organski proširjeno domovino Protoslovanov, ki je ležala med Vislo in srednjim Dnjeprom. Na svojem starem mestu, v zibeli Slovanstva so ostali Poljaki in del Rusov, medtem ko je ostanek zapadne grupe prekoračil Vislo, zavzel vzhodno Germanijo tam do reke Saale in srednjega Mena. Južna grupa pa je prešla preko Karpatov, zavzela je Dacijo, Panonijo, Norik in Balkanski polotok. V novi sredini in pod novimi vplivi iz sosedstva so se razvili iz južne grupe Protoslovanov: Srbi, Hrvati, Slovenci in Bolgari.

Historičar Jordanis, ki je živel okoli polovice VI. stoletja po Kr., pripoveduje o Slovanih (*Venetharum natio*), da so bili razdeljeni na številna plemena, ali da so se v glavnem delili na dve skupini: na *Slovene* in *Ante*. Slovenci so stanovali na prostoru od Visle do močvirja pri Oseku (*lacus Mursianus*), na vzhodu do Dnjestra in do mesta *Novietunensis* (*civitas Novietunensis*), koje je ležalo blizu dunavske delte. Med Dnjeprom in Dnjestrom so bivali Anti, ki so od časa do časa živeli s Slovenci v neprijateljskih odnošajih. Paleoetnologa C. Zeuss in W. Tomaschek sta mišljenja, da so Srbi in Hrvati predstavljali v etnološkem pogledu dve antski plemeni, ki sta okoli leta 600. zasedli Ilirik, drugi pa sodijo, da so bili Anti predniki današnjih Rusov ali pa vsaj Malorusov (M. Hruševsky).

Nimam tu namena da diskutiram o zgoraj navedenih nazorih, ampak trdim, da prvobitni nosilci imen Srb, Hrvat, Čeh in Ant po svojem izviru sploh niso bili Slovani, ampak da so došli med Slovane od istoka, iz Azijske Sarmatije. V masi slovanskega ljudstva so ti osvajači izgubili v glavnem svoj prvotni jezik in druga etnička obeležja, ali so dali izvesnim delom Slovanov začetke plemenske in državne organizacije. To sem opravičan trditi iz razloga, ker zgodovina odreja okoli začetka krščanske ere Srbom, Hrvatom. Čehom in Antom bivališča na istočni strani Azovskega morja, daleč od istočne meje slovanske pradomovine. Še pri koncu prvega tisočletja po Kr. so segali vstočni Slovani na jugovzhodu v masi samo do levih pritokov Dnjeptra, Psiola in Sosne, tako da so bili še stotine kilometrov oddaljeni od Dona,² a še dalje od Kubana.

² Primeri zemljevid: VYCHODNI SLOVANÉ na konci I. tisočletji po Kr. (L. Niederle, *Slovanské Starožitnosti*, oddil II, sv. IV.) Praga 1924.

Srbe omenja prvi C. Plinius S., ki je živel v I. stoletju po Kr., na vzhodni strani Azovskega morja, med plemeni okoli Kimerijskega Bospora.³ Teško je točno odrediti bivališče Srbov, ali verjetno so bivali na srednjem toku Kubana. Njihovi vzhodni sosedi so bili Zinchi (Zigi), katere se smatra za praočete Čerkesov. Za tako lokalizacijo Srbov govori tudi etimološko značenje imena Srb, ki se da najlažje razložiti iz jezika kavkaških aborigenov, namreč iz govora Lezgijscev, ki niso ni Indoevropljani, ni Semiti, ni Mongoli, ampak spadajo v alarodsko rodbino. Ime *Serbi* je najverjetnejše sestavljeno iz korena **sur* (*sar, ser, sir, sor*) »človek« in pluralnega sufiksa — *bi*. Torej bi značilo *ser-bi* = ljudje, narod.

Ime Hrvat se prvikrat javlja vdolbeno na kamnih v mestu Tanaisu (*ΧΟΡΟΥΑΘΟΣ, ΧΟΡΟΑΘΟΣ*) v II. in III. stoletju po Kr. r. na ozemlju Azijske Sarmatije. Zato se more misliti, da so Hrvati živeli takrat nekje blizu Srbov, morda izmed dolnjega Kubana in najzapadnejšega dela Kavkaza. Tam so namreč sedeli v sosedstvu Čerkesov *Harimati* Helanikosa, kar se lahko po alarodskih glasoslovnih pravilih izgovarja kot Harivati, kar bi dalo slovanski *Horvate*.⁴

Ime *Čech* antični pisatelji niso zabeležili tako točno kakor ime Srbov in Hrvatov iz razloga, da so Grki tuja imena pogosto pokvarjeno zapisovali, ako se so glasila eksotično za njihovo uho in neprikladno za njihovo ortografijo. Z druge strani se je moglo ime *Čech* od antične dobe do danes spremeniti po glasoslovnih pravilih slovanskih jezikov. Verjetno se krijejo prvotni nosilci imen *Čech* v imenu *Cisi* ali *Cissi*. Prvikrat jih omenja v I. stoletju po Kr. Pomponius Mela⁵ na vzhodni strani Azovskega morja (Maetis) v sosedstvu Antov, Amazonk, Ahajcev in Čerkesov (Cercetae). Izgleda da so *Kise* in *Ante* vezali izvesni bližji odnosi, ker jih piše P. Mela kot en narod, *Cissi-*

³ C. PLINII S., *Naturalis historiae*, lib. VI, 19: A Cimmerico accolunt Maetioi, Vali, Serbi, Serrei, Szici, Gniissi. dein Tanain amnen gemino ore influentem incolunt Sarmatae Medorum, ut ferunt, suboles, et ipsi in multa genera divisi. (Edit. C. Mayhoff, Lipsiae MCMVI.)

⁴ N. Zupanič, *Harimati*, (Etnolog I, 134.) Ljubljana 1927.

⁵ POMPONII MELAE, *Chorographia*, I, 13: super Amazonas et Hyperboreos Cimerii, Cissianti, Achaei, Georgii, Moschi, Cercetae, Phoristae, Rimphaces...

anti. Malo kasneje čitamo o Kisih pri C. Pliniju S.⁶ in to zopet kot o sosedih omenjenih kavkaških plemen: Antov, Georgov in Amazonk, ki so bivala na kaspijski strani Ciskavkazije. Druge varijante istega imena se nahajajo v kodeksih Plinija samega,⁷ namreč *Szici* ali *Cizi* (*Cizici*, *Zizici*, *Zici*, *Cizimeni*). Kot sestavni del etničnega imena Sedochezi se javlja oblika *Chezi*.⁸ Na itinerarju TABULA PEVTINGERIANA, ki je bila narejena v II. stoletju po Kr. in dopolnjena v dobi od IV.—VI. stoletja, nahaja se zabeležen narod CHISOE v sredi med *Psaccani* na LACUS SALINARUM in plemenom *Nardani* (*Vardani*). W. Tomaschek⁸ je mnenja, da so vse te oblike varijante istega imena in da so *Cisi* (*Chisce*, *Chezi*, *Cizi*) stanovali v današnji Kabardi v Kavkaziji. Isti avtor smatra Kize za čerkesko pleme. V porečju gornjega Kubana, ki je blizu Kabarde, je treba iskati Ptolemejeve *Zinche* (*Ζινχοι*), ki jih I. Marquart⁹ identifikuje s *Szici* = *Zici* = *Cisi* = *Zigae*. Morda ima Marquart prav; no, dalo bi se pa pomisliti tudi na možnost, da so *Zinchi* (*Zilchi*) in *Cisi* predstavljali dve bližnji plemeni istega naroda. Ime *Zinchov* se spominja še pri Prokopiosu v VI. stol. v primorju severozapadne Kavkazije (*Ζινχοι*) in istotam pri Konstantinu VII. Porfirogenitu v X. stoletju (*Ζιχοι*, *Ζιχια*). Ime srednjeevropskih Čehov, t. j. Čehov v porečju Labe (*Cichu*) je prvič zabeleženo leta 805. v *Annales Tiliani*, zatem pa okoli polovice X. stoletja v legendi Sv. Vaclava (*Česi*, v *Čechach*, *knjaz česki*).

Ako se pomisli, da stara narodna imena značijo »ljudje«, potem bi se dalo ime *Čech* razložiti ravno iz alarodske kavkaške ščine, namreč iz lezgijske besede *čih* »homme, Mann«, s katero je brez dvoma sorodna tudi kabardinsko-čerkeska beseda *c'ychu* »človek«. Ker pa še nimamo historične gramatike kavkaških jezikov, je težko dokazati pravilnost organske zveze med antičnim imenom *Cisi* (*Cissi*, *Chezi*) in slovanskim *Čech*. Vsekakor se je mogla po glasoslovnih pravilih slovanskih jezikov razviti

⁶ C. PLINIUS S., *Naturalis historia*, VI, 35: Ultra eos plane iam Scythae, Cimberii, Cissi, Anti, Georgi et Amazonum gens, haec usque ad Caspium et Hyrcanium mare. (Edit. C. Mayhoff, vol. I, Lipsiae MCMVI.)

⁷ C. PLINIUS S., *Naturalis historia*, VI, 19, (edit. Mayhoff).

⁸ W. TOMASCHEK, *Cizi*. (Pauly-Wissowa, *Realencyclopädie der classischen Altertumwissenschaft*. III, pag. 2309.) Stuttgart 1899.

⁹ I. MARQUART, *Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge*, pag. 55. Leipzig 1903.

iz imena Kis (Chez) oblika *Čbsz.* Po K. Oštirju¹⁰ bi ime *Čech* verjetno izhajalo iz alarodskega korena **keks* ali **kēks* »juvenis«; reduplikacija ima analogijo v predlit. *kžkše* »meretrix« in brez reduplikacije v pelazgijskem *χάσσα* mladenka > blodnica. Prehod *kš* v *ch* je kakor iz predslov. *pbl-ch*: *pels*, *μω-ξός*. Sem spada tudi štajersko slovenska beseda *čeh* »deček«.

Za Ante se je mislilo, da so se pojavili v zgodovini šele v drugi polovici IV. stoletja po Kr., in sicer v borbah z gotskima kraljema Hermanarikom in Vinitarjem, kateri poslednji jih je neposredno po prihodu Hunov (376) po hudih borbah obvladal. Na Vinitarjevo povelje je bil usmrčen Boz, voditelj Antov, skupno s svojimi sinovi in 70 prvaki svojega naroda. Ali Ante omenjata, kakor smo že zgoraj navedli, že POMPONIVS MELA in C. PLINIUS SECUNDUS, in sicer v Kavkaziji, v sosedstvu Kisov in Amazonk. V dobi od IV.—VI. stoletja so Anti bivali med Dnjeprom in Dnjestrom skupno s Slovani, katere so si podvrgli in se pri tem kot malobrojna gospodujoča kasta najbrž do tedaj etično prilično izgubili. Prvobitni Anti pa živijo še danes (Andi, Aenti, Andalal) ob gornjem toku reke Koisu v istočnem Kavkazu ter govorijo lezgijsko narečje. Ime naroda Anti se da objasniti iz čerkeske besede *and* »narod«, ki je sorodna s hetisko *antuhš* »človek«.

Dejstvo, da so Srbi, Hrvati, Čehi in Anti v zgodovini prvič nastopili v področju Kavkaza, pokazuje, da ti narodi niso bili slovanskega pokolenja, ampak da so bili poslovanjeni v Evropski Sarmatiji ali pa šele v porečju gornje Odre in Labe. Predhodno se je seveda morala izvršiti emigracija navedenih narodov iz Kavkazije v domovino Protoslovenov, kjer so došljaki iz raznih delov slovanske mase ustvarili prve politične organizacije, dali tem skupinam svoja imena in so pri tem svoj gospodujoči položaj poplačali z izgubo svoje prvobitne etnične individualnosti.

Résumé.

Dans la conférence ci-dessus, écrite en slovène, M. Niko Zupanič étudie le problème qui étaient les premiers

¹⁰ K. Oštir, K predslovanski etnologiji Zakarpatja. (»Etnolog«, I, str. 11, 12.) Ljubljana 1927. — Idem, Alarodica. (»Razprave«, I, str. 299.) Ljubljana 1923.

porteurs des noms ethniques de Serbes, Croates, Tchèques et Antes. Jusqu' à présent on considérait comme tout à fait naturel que, depuis le commencement, les porteurs de noms Ante, Tchèque, Serbe et Croate étaient, d'après leurs langues, des Slaves, mais M. Niko Županić essaye de prouver que les premiers porteurs de ces noms ethniques étaient des aborigènes caucasiens de la famille alarode.

D'après Pomponius Mela, Pline et Ptolémée, on peut dire que ces peuples vivaient, au Ier et au IIe siècle après J.—C., dans la Sarmatie asiatique, dans l'angle entre la côte orientale de la mer d'Asov et la crête du Caucase occidental. L'auteur a aussi expliqué les noms du caucasien: d'après Županić *Ser-bi* veut dire »les gens, le peuple«, *Čech* »le peuple« et *Ant* (en circassien and) aussi »le peuple«, ce qui certifie que les noms ethniques que les peuples se donnaient eux-mêmes, signifiaient en général »gens« ou »peuple«.